

Transskription af: Danmarks historie for børn 2:7 Klima og Dyreliv

Vært og tilrettelægger: Rikke Mia Skovdal

Medvirkende: Morten Fischer Mortensen, seniorforsker ved Nationalmuseet.

Redaktør: Mette Hovmand-Stilling

Intro: Du lytter til en podcast produceret af Talk Town i samarbejde med Nationalmuseets medie Vores tid.

Rikke Mia Skovdal: Hvis du tænker på løver og næsehorn, så tænker du nok ikke, at det er nogle dyr, der hører til i Europa. I hvert fald ikke uden for Zoologisk Have. Men de har rent faktisk været her for lang tid siden, nemlig dengang, hvor der var istid. Og hvad for nogle andre dyr, der ellers var før i tiden, kan du høre mere om i det her afsnit. Hvad for nogle dyr, der bor i Danmark, det afhænger faktisk af klimaet. Nogle dyr lever i varme lande. Nogle lever i koldere lande. Og de lever naturligvis der, hvor der er mad til dem. Men at der ikke mere er løver i Europa, skyldes formentlig ikke kun vores kolde vejr, men også at mennesker har jaget dem. Det betyder også noget, om vi mennesker bevarer steder med vild natur, hvor dyrene kan leve. Og så har klimaforandringer skabt af mennesker også en betydning. For måske har du hørt om menneskeskabte klimaforandringer og en af dem, der har demonstreret for at gøre opmærksom på det, hedder Greta Thunberg.

Klip med Greta Thunberg: You all come to us young people for hope. How dare you.

Rikke Mia Skovdal: Hun var kun 15 år, da hun begyndte at kæmpe for klimaet og prøvede at få os alle sammen til at tænke os godt om og forurene mindre. Faktisk har hun både mødt paven og talt med mange verdensledere. Det her afsnit handler om, hvad klimaforandringer gør ved vores dyreliv, men også lidt om, hvad vi selv kan gøre for at hjælpe naturen. Men først skal vi meget, meget lang tid tilbage. Og pak dig godt ind, for det er ret koldt. Mit navn er Rikke Mia, og jeg mødes med Morten Fischer Mortensen, der arbejder som biolog hos Nationalmuseet, og han kan fortælle om klima, natur og dyr. For 100.000 år siden starter der en istid, som varer til for omkring 12.000 år siden. Dengang så det helt anderledes ud i Danmark. Det var rigtig koldt om vinteren helt ned til omkring minus 20-30 grader, og det hele var dækket af is. Det er cirka lige så koldt, som hvis du stikker hovedet ind i en fryser, og det kunne endda være endnu koldere end det. Om sommeren kunne det være 10

grader, men vinteren var altså virkelig kold. En stor del af det, vi kalder istiden, var der faktisk ikke kommet moderne mennesker til Danmark endnu. De kommer nemlig først for omkring 14.000 år siden, men til gengæld er der mange spændende dyr i Europa.

Morten Fischer Mortensen: I den her lange periode er der alle mulige specielle dyr, som render rundt i Europa. Altså bl.a. løver. Så de steder, hvor de var, de tilbage i dag. Nogle af de her dyr, som lever som løven, det er jo i Afrika. Der er den sikkert også være udbredt under istiden. Så den uddør de andre steder. Jamen så har vi den stadigvæk tilbage dernede. Men havde det stadigvæk være istid, og der ikke havde været mennesker, der havde jagtet de her dyr, så sådan et dyr som løven formentlig være udbredt i meget store dele af verden.

Rikke Mia Skovdal: Hvor er det vildt at tænke på, at der har været løver i Europa. Når jeg tænker på løver, så tænker jeg, at de altid kun har været i Afrika. Men det er jo bare sådan, det er i dag. Og det her med, hvorfor de her dyr ikke længere er i Europa eller Danmark, det kommer vi tilbage til. Og en del af de her dyr uddør også i slutningen af istiden, men nogle af dyrene findes som lignende arter i dag i andre lande. Dyrene fra istiden var nemlig en anden art af de dyr, vi kender i dag. Måske har du set et næsehorn i dyre film fra Afrika eller i Zoologisk have. Men da de boede i naturen i Danmark for mange tusind år siden, så havde de en tyk pels, så de kunne holde varmen. Den slags næsehorn blev kaldt for uldhåret næsehorn. Og hvis du søger på det på internettet, kan du se billeder af, hvordan man tror, den har set ud. På billederne har den den her meget tykke og uldne pels, små ører og korte, tykke ben. Og så er den cirka fire meter lang og to meter høj. Og fire meter er altså ret meget. Det er cirka lige så langt som to høje, men som ligger i forlængelse af hinanden. Måske har den brugt sine horn til at feje sneen væk fra græs eller andet grønt om vinteren, så den kunne spise det. I istiden var der også mammuter i Danmark. Det kan være, at du har set filmen Ice Age, hvor der er en mammut, der hedder Manfred. I hvert fald var det ligesom næsehornet uldhåret, og så var det en meget stor elefant. Denne gang finder man også i Danmark det, der hedder en saigaantilope.

Morten Fischer Mortensen: Det er sådan en lille en lille antilope, som i dag lever i Mongoliet, og jeg tror det er omkring Kaukasus er den også, som er faktisk tilpasset de her ret kolde, kolde områder. Den ser rigtig spøjs ud, for den har ligesom sådan en stor snudesnabelagtig ting. Ikke en lang snabel, men den er sådan lidt en. Den har et ordentlig snudeskaft, og man mener at den er udviklet sådan, at den kan varme den her meget kolde luft op, inden den får den nede i lungerne. Så har den sin store snude til det. Man kan prøve at google den, men den er ikke... Den er ikke særlig stor, men men den er sådan lidt den er lidt kær.

Rikke Mia Skovdal: Den her Saigaantilope er altså ikke en uddød art. Men den findes blandt andet i Mongoliet, hvor der om vinteren er lige så koldt som i istiden. I Danmark nogle gange helt ned til minus 30 grader. Og skulle du få lyst til at se et billede af det her dyr, så kan du jo søge på saigaantilope på internettet, og ja det første staves s a i g a.

Morten Fischer Mortensen: Men der sker nogle meget store ændringer for 20-25.000 år siden. Det er der, hvor Danmark bliver dækket... Næsten hele Danmark bliver dækket af is. Der sker nogle meget store ændringer af klimaet. Det var meget, meget tørt i Europa, og det gør også, at

vegetationen ændrer sig, og der bliver. Der bliver formentlig mindre mad til de her store dyr, der skal gå rundt og græsse på på de her områder. Og så kommer der en ny spiller på banen, nemlig, at mennesket indvandrer. Vi har før haft neandertalere, men det moderne menneske, som vi er efterkommere af indvandrer fra Afrika, og de er sikkert med til at udrydde mange af de her store dyr. Bestanden er i forvejen presset i bund, fordi klimaet har ændret sig, og vegetationen har ændret sig. Og så kommer de her nye meget, meget effektive jægere, som så gør kål på på de her de her dyr.

Rikke Mia Skovdal: Vegetationen, hvad er det nu lige? Jo, det er altså en betegnelse for alle de planter, vi har: græs, træer, buske og alt det andet. Når det bliver varmere, siger man, at vegetationen ændrer sig. Det er akkurat ligesom der findes masser af grønt om sommeren, men ikke så meget om vinteren. Og når det hele tiden bliver varmere, også uafhængigt af årstiderne, så kommer der altså nye planter til og også andre dyr, som lever af de planter. Før der kom mennesker, var der det, der hed neandertalere, og det var en anden menneskeart, end vi er. De havde større hoveder end os og kraftige buer ved øjenbrynene. Men så kommer vores forfædre til for lidt over 14.000 år siden, og det er altså de første moderne mennesker, som er den type, vi er. Og de første mennesker vi kom til Danmark for at jage rensdyr. Og nu springer vi et godt stykke frem i tiden, nemlig ca. 7000 år frem, hvor vi får en periode i Danmark, hvor det bliver lidt varmere.

Morten Fischer Mortensen: Jamen, vi har faktisk en periode under jægerstenalderen for en 7-8000 år siden, hvor det er varmere faktisk i Danmark end det er i dag. Det er omkring 1-2 grader varmere i gennemsnit. Det lyder måske ikke af ret meget, men hvis du skal finde et klima, som minder om det, så skal man ned til det midt-franske i dag. Altså sådan et klima havde vi dengang. På det her tidspunkt, der er jeg altså ikke begyndt at dyrke landet endnu. Så hele Danmark er dækket af urskov, og der er der også alle mulige interessante dyr, der viser, at det har været et andet klima, end end vi har i dag. Jamen altså, hvis man går i zoologisk have, så nogle gange kan man være heldig at se pelikaner og den her med sådan en stor pose under næbet. Og den her udgave, den har sådan en krøllet top på hovedet, så derfor hedder den krøltoppet pelikan.

Rikke Mia Skovdal: Der er altså et tidspunkt i det man kalder for jægerstenalderen, hvor det er lidt varmere end i dag. Varmen betød, at der var andre dyr i Danmark på grund af klimaet. Blandt andet var der det, der hedder en krøltoppet Pelikan, som er en ret stor fugl, der i dag lever i Sydeuropa. Men dengang var den ret almindelig i Danmark. Sådan en krøltoppet pelikan har små fjer på hovedet, og det er derfor, den hedder krøltop.

Morten Fischer Mortensen: Og en anden fugl, der også har været her, som også er ret sej, som desværre i dag er uddød. Det er gejrfuglen på Sydpolen eller den sydlige halvkugle. Har man forskellige pingvin arter og på den nordlige halvkugle havde vi Gejrfuglen som som heller ikke kunne flyve, da den var specialiseret til at svømme rundt i havet og fange fisk. Og den har også været her, selvom det var varmere. Så havde vi den her pingvinlignende fugl langs de danske kyster. Og de sidste uddør jo først engang i, jeg tror det er i løbet af 1800-tallet. Men det er sådan, at klimaet det varierer jo naturligt af mange årsager igennem... Når man ser igennem mange tusind år. Vi har haft istiden, hvor der var meget koldere, og så har vi en periode i jægerstenalderen, hvor det faktisk er varmere. Og så er vi så kommet ind i en periode, nu hvor klimaet begynder at ændre sig igen, hvor det har været nogle naturlige processer før omkring hvordan jorden er i forhold til solen og hvordan

den hældningen er og det er ret kompliceret, men det er faktisk det, der gør, at vi har istider og mellemistider, og når det er varmere for 26.000 år siden og nu. Nu kan vi så se, at det bliver varmere igen, men det er altså ikke... Det er ikke de ting, der lige nu gør det. Altså det er nogle, det er nogle andre ting. Og det som er mest tydeligt, det er, at der kommer meget mere CO2 i luften, som giver den her drivhuseffekt, som gør at det bliver at det bliver varmere.

Rikke Mia Skovdal: Du har nok hørt om hvordan det bliver varmere, fordi der er klimaforandringer i verden i dag, der ikke er naturlige, men menneskeskabte. Og det er de her klimaforandringer, som Greta Thunberg taler om. Dem, som er menneskeskabte, og som vi bliver nødt til at gøre noget ved. Og det er også derfor, at vi prøver at spare på energien i dag og lave flere og flere vindmøller, som er en form for naturlig energi. Ligesom vi har set det gennem de sidste mange, mange tusind år. Så havde klimaet nok forandret sig på et eller andet tidspunkt i fremtiden under alle omstændigheder. Måske vil der komme en istid igen om en 5 6000 år, men hvis mennesker bliver ved med at varme klimaet unaturligt op, så er der ikke rigtig nogen, der ved, hvad der sker. Og i takt med at det bliver lidt varmere i Danmark, kommer der også nye dyr til, der bliver mere almindelige.

Morten Fischer Mortensen: Og det kan være sådan noget som som silkehejre og sølvhejre, som man ser oftere og oftere i naturen i dag. Så hvor de førhen var sjældne, når klimaet så bliver varmere, så er nogle af de lidt mere sydlige arter. De kan altså begynde at komme og besøge os lidt oftere.

Rikke Mia Skovdal: En af de fugle, der bliver mere almindelig i Danmark, er silkehejrer, og det er en hvid fugl med lange ben og et langt mørkt næb. Og så har den gule fødder. Du kan også kende den på, at den har to lange fjer i nakken, og det ligner næsten en form for hestehale.

Morten Fischer Mortensen: Men, men et andet sjovt dyr, som sikkert kan blive mere almindelig. Det er... Der er en art af papegøjer, der hedder parakitter, som man har i fangenskab, og der er nogle af dem, der er sluppet ud og overlevet i vild natur i flere storbyer, blandt andet i Holland og i Tyskland. Så er der altså vilde bestander af den her papegøje ikke ret langt syd for Danmark, så det tænker jeg også, at en ny fugl, som kommer til at være i Danmark.

Rikke Mia Skovdal: Der er altså både dyr, der kommer hertil, fordi det bliver varmere, men der er også dyr, der er sluppet ud af menneskers hjem og nu bedre kan blive boende i naturen, fordi det er varmere. Så vi begynder måske at se de her papegøjer i Danmark i fremtiden. Og en parakit er forresten en undulat med lange halefjer.

Morten Fischer Mortensen: Og så er der alle fiskene. Altså det er jo typisk fugle og sommerfugle og insekter der kan flyve hertil, og så fisk der kan svømme hertil. Det vi ser først. Der kommer mere af det de senere år. Så er sådan noget som delfin jo blevet set flere gange rundt omkring i de danske farvande. Farvandet nede ved Svendborg har der været en del i sommer, og jeg tror, det var Frederikshavn, hvor der også har været været delfin. Så det er jo et af de skønne dyr, som vi forhåbentlig kan få lov til at se lidt oftere.

Rikke Mia Skovdal: På grund af det varmere vand kommer der nu delfiner til Danmark. Og i Svendborg har de altså en delfin. De har endda givet den et navn. Den hedder Delle, og de er. Dyr du har hørt om. Her er altså bare nogle af de dyr, der er blevet mere almindelige i Danmark på grund af, at klimaet har forandret sig. Men der er også dyr i Danmark, der i dag har svært ved at være her, og som forsvinder. Når vejret bliver varmere er der nogle dyr, der gerne vil flytte til nogle koldere steder, men det er ikke altid, at de kan det. For det kan faktisk være svært at flytte sig.

Morten Fischer Mortensen: Men, men i dag, så er det hele jo gennemvædet af veje og byer, og det kan godt være, at noget som fugle kan flytte sig og fisk kan svømme et nyt sted hen. Men der er jo mange insekter og planter og små pattedyr, som ikke kan flytte sig, som ikke kan komme over en motorvej og forbi en by. Fordi at vi simpelthen mangler store sammenhængende naturområder.

Rikke Mia Skovdal: Okay, der er altså nogle dyr, der ikke længere lever i Danmark, fordi de er blevet jaget af os mennesker. Og så er der dem, der er flyttet, fordi det er blevet varmere, og andre er kommet til. Men der er også dyr, der forsvinder, fordi vi mennesker fjerner deres natur. Det er f.eks. urfuglen, der er uddøde i Danmark i 2001, blandt andet fordi at mennesker fjernede hederne, hvor de holdt til. Og så begyndte de at plante for eksempel nåletræer i stedet for. Og så mistede urfuglene deres hjem og forsvandt. Og mange dyr mangler en natur, hvor de kan få lov at brede sig i Danmark.

Morten Fischer Mortensen: Det hele er delt op i sådan nogle bittesmå stykker frimærker, hvor der gror en smule natur, som ikke har noget kontakt med med det næste stykke vilde natur, og derfor står vi med en kæmpe udfordring, når klimaet ændrer sig og naturen ikke kan få lov til at flytte sig på en naturlig måde. Vi har et stort problem med mange af vores insekter. De er jo bare for nedadgående. Der er mange. Der findes rigtig mange forskellige slags bier, og vilde bier har det rigtig svært. Der er mange sommerfugle, der har det svært, fordi. Hvis du kører en tur på landet, jamen der er jo ikke nogen blomster. Altså det hele er jo marker, som de ikke kan leve af, og grøftkanterne bliver slået, og de bliver sprøjtet, og der mangler bare. Der mangler bare planter, som de kan leve af.

Rikke Mia Skovdal: Der er altså flere dyr, der mangler vild natur, hvor de kan bevæge sig rundt. For eksempel når blomsterne bliver fjernet, så har bierne jo ikke et sted, hvor de kan hente pollen og nektar. Men man kan faktisk godt gøre noget for at hjælpe dyr og planter, der har det svært i Danmark.

Morten Fischer Mortensen: Jamen jeg synes faktisk, der er mange ting, man kan gøre, fordi et af de helt store problemer er jo, at vi ikke har noget sammenhængende natur. Så vi mangler simpelthen en natur, hvor vilde planter og dyr kan være. Og der tror jeg, at børn faktisk har en særlig mulighed for at gøre noget. De kunne plage deres forældre om, at en del af haven blev lagt om til mere vild have, sådan så at der var plads til insekter, og der var plads til nogle vilde planter. Det kunne man gøre. Så skulle man heller ikke bruge tiden på at slå græs, så det er en meget sjovere have at lege i også. Og selvfølgelig man skal stadigvæk være plads til, at man kan spille fodbold, og så må man slå græs der. Men jeg tror, at alle, hvis de udlagde noget af deres have til, vilde have kunne hjælpe

meget på på sådan den bynære, bynære natur. Det er helt sikkert. Tænk på, hvor mange millioner kvadratmeter haver, at det kunne det kunne give, altså.

Rikke Mia Skovdal: Gennem tiden har der været virkelig mange forskellige dyr i Danmark, og klimaet har forandret sig meget i de forskellige perioder. Tænk engang, at der tidligere har gået mammutter, måske endda på det sted, hvor du går i skole i dag. Og hvor er det utroligt, at der er kommet så mange nye dyr til som blandt andet Delfinen Delle. Nogle af dyrene er her altså, fordi vejret i Danmark er anderledes nu end før, og at de flytter efter deres mad. Hvordan naturen kommer til at se ud i fremtiden, ved vi ikke helt, men mon ikke at det bliver ved med at forandre sig på den ene eller den anden måde, som det har gjort de sidste mange, mange år? Mit navn er Rikke Mia Skovdal og tak fordi du lyttede med.

Outtro: Du har lyttet til en podcast produceret af Talk Town i samarbejde med Nationalmuseets medie Vores tid.

[Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus](#)

[Danmarkshistorie for børn 2:7 Klima og dyreliv](#)

Produceret af Talk Town i samarbejde med Vores Tid, Nationalmuseet.